

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Начальник кафедри
психології та педагогіки**

**к. психол. н., доцент
підполковник**

Станіслав ЛАРІОНОВ

23 червня 2020 року

СИЛАБУС

Порівняльна психологія

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ перший (бакалаврський)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 Психологія

**Розглянуто та ухвалено на засіданні
кафедри психології та педагогіки
Протокол від 22.06.2020 р. № 9.**

Харків 2020

Інформація про викладача	
Прізвище, ім'я, по батькові	Шевченко Вікторія Василівна
Наукова ступінь	-
Вчене звання	-
Посада	Старший викладач кафедри психології та педагогіки
Місце роботи	Національна академія Національної гвардії України
Адреса кафедри	61001, м. Харків, майдан Захисників України, 3
Контакти	0965427065
E-mail	shevchenko_viktoriyav@ukr.net
Консультації	
Час	Два рази на місяць відповідно до графіка консультацій
Місце	Навчальна аудиторія

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Цикл загальної підготовки (цикл професійної підготовки)	
Блоків змістових модулів –	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
(назва)		1-й	1, 2-й
Загальна кількість годин - 90	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) (другий)	Лекції	
		10 год.	10 год.
		Семінарські	
		16 год.	2 год.
		Групові	
		12 год.	0 год.

	(магістерський)	Самостійна робота	
		48 год.	76 год.
		Контрольні роботи: 2 год.	
		Вид контролю: залік – 2 г.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна надає можливість передбачає вивчення студентами теоретичних і методологічних основ психічної діяльності й поведінки тварин.

Порівняльна психологія розкриває процеси розвитку психіки та психічної діяльності у філогенезі та онтогенезі, біологічні основи поведінки, здатності тварини до навігуючості та елементарної розсудкової діяльності, а також питання, пов'язані з біологічними передумовами антропогенезу. Детально розглядаються умови виникнення психічних процесів та етапи їх розвитку, становлення соціальності у тваринному світі як передумови соціуму людини, а також відносини між тваринами в угрупованнях, побудованих на ієрархічному принципі та принципі територіального розподілу ресурсів.

Вивчення положень зоопсихології та порівняльної психології сприятиме підвищенню компетентності практикуючих психологів, допоможе знаходити адекватні шляхи розв'язання проблем, що виникають у роботі з клієнтами.

Опанування цього навчального курсу сприятиме також вихованню у студентів позитивних моральних якостей сучасної людини, яка має жити у гармонії з оточуючою природою.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни реалізуються у таких навчальних курсах, як «Загальна психологія», «Диференційна психологія», «Соціальна психологія».

Навчальна дисципліна «Порівняльна психологія» в подальшому навчальному процесі забезпечує викладання таких навчальних дисциплін, як «Патопсихологія». Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу: сформувати у студентів систему знань про закономірності філо- та онтогенетичного розвитку психічного відображення, спільне та відмінне психічних функцій тварин та людей, наукове розуміння загального процесу становлення та розвитку психіки, з'ясувати проблеми біологічного і соціального в поведінці, ролі біологічних детермінант у психіці.

Завдання курсу:

- ознайомити студентів з основними закономірностями поведінки і психіки тварин різного рівня еволюційного розвитку з точки зору сучасної етології;
- розглянути основні види соціальних та інших форм поведінки, реакцій тварин та їхніх угруповань,

- дослідити становлення соціальності в тваринному світі як передумови соціуму людини;
- розкрити процеси розвитку психіки у філогенезі та онтогенезі, а також питання, пов'язані з біологічними передумовами антропогенезу;
- створити ґрунт для вивчення складних форм соціальної поведінки, що властиві людині;
- сприяти формуванню наукового світогляду;
- формувати природничо-наукову методологію аналізу психічних феноменів і поведінки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» студент повинен

знати:

- предмет і завдання зоопсихології, етології та порівняльної психології;
- місце зоопсихології, етології та порівняльної психології в системі природничих і суспільних наук;
- основні напрями, розвитку зоопсихології, етології та порівняльної психології;
- методи досліджень зоопсихології, етології та порівняльної психології;
- можливості застосування знань із зоопсихології, етології та порівняльної психології в повсякденному житті та в роботі психолога;
- основні закономірності психіки і поведінки тварин з точки зору сучасної етіології, питання еволюції психіки, розумову діяльність, психічні образи, проблеми інтелекту, «мову» та «свідомість» тварин;

вміти:

- визначити фізіологічні основи еволюційного формування розумової діяльності та психіки у тваринному світі та основи формування інтелекту і свідомості у людини;
- визначати, до якої наукової галузі знань належить явище або проблема, що спостерігається;
- пов'язувати поведінку людини з її темпераментом та силою психічних процесів при проведенні консультативної та корекційної діяльності;
- враховувати ступінь розвитку та вираження соціальності у різних людей;
- розуміти генетичні та історичні передумови поведінкових реакцій і психічних феноменів;
- орієнтуватися і сучасних здобутках вітчизняної та зарубіжної науки;
- адекватно орієнтуватися у виборі сучасних методик і методів досліджень.

Компетентності, які формує дисципліна: СК2; СК3.

3. Зміст навчальної дисципліни (анотація навчальної дисципліни).

В навчальному курсі висвітлюються: предмет, методи, основні концепти, положення, поняття, найбільш значущі відкриття в історії становлення зоопсихології та порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки; свідомість як основне утворення психіки людини, яке відрізняє її від психіки тварин; психологічні аспекти всіх рівнів відображення

та адаптації тварин (таксисів і тропізмів, інстинктивної поведінки, навчіння, інтелектуальних актів) комунікації тварин. Курс базується на значному масиві фактів, одержаних за допомогою наукових спостережень та експериментів.

4. Календарно-тематичний план вивчення дисципліни.

Назва модулів і тем	Форми організації навчання, вид навчальних занять кількість годин						Завдання для самостійної роботи	
	денна				заочна			
	Лекції	Практичні, Семінарські	Групові	Самостійна робота	Лекції	Семінарські		Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Порівняльна психологія в системі наук								
Заняття 1. Предмет і завдання порівняльної психології.	2			6	2		4	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 2. Історія становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології.			2	4			6	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 3. Еволюція психіки.			2				2	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття.

								Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 4. Зоопсихологія та порівняльна психологія як наука про психіку та поведінку тварин.		2						Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 5. Перцептивна психіка.	2			4	2		4	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 6. Інстинктивна поведінка.	2			6			10	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та

								повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 7. Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин.		2						Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Змістовий модуль 2. Психічна діяльність тварин.								
Заняття 1. Комунікативна поведінка тварин.	2			6	2		6	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 2. Особливості психічної діяльності тварин.		6						Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.

Заняття 3. Психологічні аспекти наuczіння тварин.			2	4			8	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 4. Навчання тварин.		2						Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 5. Розумова діяльність тварин.	2			2			8	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 6. Формування поведінки тварин.	2			6			10	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне

								опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 7. Розумова діяльність і поведінка тварин.		2						Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Змістовий модуль 3. Біологічна та соціальна поведінка тварин.								
Заняття 1. Біологічні форми поведінки тварин.	2			4	2		4	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.
Заняття 2. Соціальна поведінка тварин.			2	6			12	Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані

								тести.
Заняття 3. Поведінка тварин.		2						Самостійне опрацювання літератури з теми заняття. Виконання завдань для самостійної роботи. Поточне опитування (презентація рефератів, доповідей та повідомлень); стандартизовані тести.

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни.

Завдання самостійної роботи подаються на лекційному занятті та містяться у методичних вказівках до проведення практичних занять та організації самостійної роботи.

Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до семінарських або практичних занять;
- конспектування першоджерел;
- підготовка рефератів;
- виконання індивідуальних завдань (курсова робота);
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзамену.

Підготовка теоретичних питань до семінарських або практичних занять передбачає опрацювання питань теми семінарського або практичного заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки.

- Визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані семінарського або практичного заняття).
- Візьміть у бібліотеці Академії (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання семінарського або практичного заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки за прочитаним матеріалом.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки.

- Прочитайте запропоноване першоджерело.

- Правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).
- Складіть план (простий або складний).
- Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.
- Представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.
- Для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки.

- Ознайомтеся з вимогами до реферату.
- Підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Складіть план реферату.
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- Оформіть реферат відповідно до вимог.
- На основі реферату підготуйте усну доповідь на семінарське або практичне заняття.

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) та екзамену має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або екзамену.
- Підберіть підручники, методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або методичних матеріалах).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до семінарських або практичних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Примітка: якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача.

Час проведення консультацій зазначений у графіку проведення консультацій (кафедра психології та педагогіки).

Організація самостійної роботи студентів

Змістовий модуль 1. Порівняльна психологія в системі наук.

Заняття 1. Предмет і завдання порівняльної психології.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Метод теоретичного порівняння.
2. Метод зоопсихологічного порівняння.
3. Зоопсихологічний експеримент.
4. Метод спілкування з тваринами.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 1. Порівняльна психологія в системі наук.

Заняття 2. Історія становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Утвердження зоопсихологічних і порівняльно-психологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 1. Порівняльна психологія в системі наук.

Заняття 5. Перцептивна психіка.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Найвищий рівень розвитку перцептивної психіки.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 1. Порівняльна психологія в системі наук.

Заняття 6. Інстинктивна поведінка.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Внутрішні механізми інстинктивних дій.
2. Методи вивчення інстинктів.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 2. Психічна діяльність тварин.

Заняття 1. Комунікативна поведінка тварин.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Індекс, знак, символ як засоби комунікації.
2. Функції комунікації тварин.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 2. Психічна діяльність тварин.

Заняття 3. Психологічні аспекти наuczіння тварин.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Генетична пам'ять.
2. Філогенетичні рівні пам'яті.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 2. Психічна діяльність тварин.

Заняття 5. Розумова діяльність тварин.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Значення розумової діяльності в поведінці тварин.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 2. Психічна діяльність тварин.

Заняття 6. Формування поведінки тварин.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Домінування та ієрархія.
2. Угрупування, популяції та міграції тварин.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 3. Біологічна та соціальна поведінка тварин.

Заняття 1. Біологічні форми поведінки тварин.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Комфортна форма поведінки.
2. Захисна форма поведінки.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

Змістовий модуль 3. Біологічна та соціальна поведінка тварин.

Заняття 2. Соціальна поведінка тварин.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Значення агресії в підтримці структури співтовариства.
2. Групи, побудовані за принципом лідерства чи з ватажком на чолі.

Основна література: 1, 2, 3.

Додаткова література: 1.

6. Політика курсу та оцінювання.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу начальника факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Прослуховуючи цей курс, курсант погоджується виконувати положення принципів академічної доброчесності: складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб; надавати для оцінювання лише результати власної роботи; не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів; не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом навчання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

7. Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Робота на лекції передбачає сприйняття та засвоєння теоретичного курсу, а також фіксацію основних його положень (конспектування). Нарахування балів за роботу на лекціях відбувається шляхом перевірки конспектів лекцій. При тому оцінюється: повнота, охайність і грамотність ведення конспекту лекцій; відтворення лекційних матеріалів під час виконання модульного контролю. Наявність усіх компонентів роботи на лекції може бути оцінено до 1 балу. За недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті, систематичні пропуски лекційних занять, курсанту за даний вид навчальної роботи бали нараховуються лише в частині законспектованих лекцій.

Під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись розмовами, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття курсанта, що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (групові, семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час групових/семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача. Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та

продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Відповідь на груповому/семінарському занятті оцінюється за наступними критеріями:

відмінно – курсант у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутих знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання.

добре – курсант володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні.

задовільно – курсант загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є певні прогалини, неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках.

незадовільно – курсант за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; курсант із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань.

Пропущене групове/семінарське заняття відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом заняття.

Виконання завдань, винесених на самостійну роботу, оцінюється за такими критеріями: повнота, охайність і грамотність ведення конспекту; наявність матеріалу для висвітлення питань винесених на самостійну роботу.

Наявність всіх компонентів конспекту може бути оцінено до 1 балу; неохайне оформлення конспекту, недостатнє відображення матеріалу самостійної роботи – бал не нараховується.

Реферат оцінюється за наступними критеріями: відповідна форма, грамотність, охайність, науковість, достатня кількість використаної літератури (не менше 5 джерел). За наявності всіх компонентів *реферат отримує 5 балів*; обмежена кількість використаної літератури (менше 5 джерел) – 3 бали; за неохайне оформлення, недостатньо повне відображення обраної теми, суттєві помилки – 2 бали.

У ході вивчення дисципліни з метою визначення рівня теоретичних знань з курсу проводиться *модульний контроль* (контрольна робота). Контрольна робота проводиться у письмовій формі. Написання контрольної роботи є обов'язковим для всіх курсантів. За виконання модульного контролю курсант може отримати максимально 5 балів.

Підсумковий контроль якості засвоєння знань курсантами з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль є семестровим та забезпечує оцінку результатів навчання курсантів на заключному етапі їх навчання з навчальної дисципліни і проводиться у вигляді заліку з оцінкою в термін, встановлений

графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою навчальної дисципліни.

Залік – це вид підсумкового контролю, при якому засвоєння курсантом навчального матеріалу з дисципліни оцінюється на підставі результатів поточного контролю (контрольних робіт за змістовими модулями; поточного опитування; виконання самостійних завдань та певних видів робіт на практичних/семінарських/групових заняттях) протягом семестру.

Залікова оцінка виставляється за результатами поточного контролю. Максимальна кількість балів за вивчення дисципліни – 100. Якщо під час проходження курсу курсант набрав хоча б 60 балів то має право не здавати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів, а рейтингова оцінка є підсумковою і переводиться за визначеною шкалою на залікову оцінку. Курсант має право підвищити свій рейтинговий показник, набраний в ході роботи на лекціях, семінарських та практичних заняттях (але не більше ніж на 25 балів).

Якщо курсант не отримав залік за результатами поточного контролю, залік виставляється за результатами підсумкової співбесіди або виконання ним залікової контрольної роботи (форму проведення заліку визначає викладач).

Залік (співбесіда, залікова контрольна робота тощо) приймає науково-педагогічний працівник, який викладав курс.

Питання до заліку складаються на основі програми курсу і адекватно відображають зміст усього навчального матеріалу курсу «Психологія лідерства та натовпу».

Оцінювання знань курсантів здійснюється відповідно до Положення «Про оцінювання знань у Національній академії Національної гвардії України».

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінки			Критерії
за шкалою ECTS	за національною шкалою	за шкалою Академії	
A "Відмінно"	Відмінно	90 – 100	Курсант виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; опрацював основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
B "Дуже добре"	Добре	82 – 89	Курсант виявив систематичні та глибокі знання вище середнього рівня навчального матеріалу дисципліни; продемонстрував уміння легко виконувати завдання, передбачені програмою; опрацював

Оцінки			Критерії
			літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
С "Добре"		75 – 81	Курсант виявив у цілому добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку незначних помилок; опрацював основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичні знання з дисципліни; здатний самостійно використовувати та поповнювати знання у процесі подальшого навчання та професійної діяльності.
D "Задовільно"		66 – 74	Курсант виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути самостійно.
E "Достатньо"	Задовільно	60 – 65	Курсант виявив мінімальні знання основного навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконував завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, що зазначена у програмі; припустив значні помилки у відповідях на запитання співбесіди, тестування, при виконанні завдань тощо, які може усунути лише під керівництвом та за допомогою викладача.
FX "Незадовільно"		35 – 59	Курсант має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисципліни; припускає принципові помилки при виконанні передбачених програмою завдань.
F "Незадовільно"	Незадовільно	1 – 34	Курсант не має знань зі значної частини навчального матеріалу; припускає принципові помилки при виконанні більшості передбачених програмою завдань; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал.

8. Рекомендована література.

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навч. посіб. / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Москалець В. П. Зоопсихологія і порівняльна психологія [текст] : підручник. / В. П. Москалець — К. : «Центр учбової літератури», 2014. — 200 с.
3. Туриніна О. Л. Порівняльна психологія: Навч. посіб. / О. Л. Туриніна, Л. З. Сердюк — К.: МАУП, 2005. — 228 с..

Додаткова

1. Губко О. Т. Основи зоопсихології. Навч. посібник / за ред. С. І. Болтівця. — К. : Світогляд, 2006. — 190 с.

9. Питання до підсумкового контролю.

1. Порівняльна психологія та зоопсихологія: спільне та відмінне.
2. Зв'язок порівняльної психології з іншими галузями психології.
3. Методи вивчення психіки людини та тварин.
4. Метод теоретичного порівняння.
5. Метод зоопсихологічного порівняння.
6. Зоопсихологічний експеримент.
7. Метод спілкування з тваринами.
8. Зоопсихологічні та порівняльно-психологічні ідеї античних філософів.
9. Натурфілософський етап становлення зоопсихології і порівняльної психології.
10. Формування зоопсихології та порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки.
11. Утвердження зоопсихологічних і порівняльно-психологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах.
12. Концепція Леонтьєва- Фабрі.
13. Загальна характеристика елементарної сенсорної психіки.
14. Рівні сенсорної психіки.
15. Загальна характеристика перцептивної психіки.
16. Нижчий рівень розвитку перцептивної психіки.
17. Вищий рівень розвитку перцептивної психіки.
18. Найвищий рівень розвитку перцептивної психіки.
19. Класифікація інстинктів.
20. Концепція інстинктів К. Лоренца.
21. Ієрархічна теорія інстинкту Н. Тінбергена.
22. Внутрішні механізми інстинктивних дій.
23. Методи вивчення інстинктів.
24. «Мова» тварин та мова людини.
25. Здатність тварин до символізації.
26. Навчання тварин мов-посередників.
27. Індекс, знак, символ як засоби комунікації.
28. Функції комунікації тварин.
29. Класифікація форм навчіння.
30. Неасоціативне та асоціативне навчання.

31. Когнітивне навчання та дресирування
32. Генетична пам'ять.
33. Філогенетичні рівні пам'яті.
34. Мислення людини та розумова діяльність тварин.
35. Експериментальне вивчення розумової діяльності.
36. Порівняльне визначення розумової діяльності тварин за методиками Л.В. Крушинського.
37. Значення розумової діяльності в поведінці тварин.
38. Фізіологічні основи поведінки тварин.
39. Складові поведінки тварин.
40. Зриви вищої нервової діяльності у тварин.
41. Нейрогуморальна регуляція поведінки.
42. Домінування та ієрархія.
43. Угрупування, популяції та міграції тварин.
44. Харчодобувна форма поведінки.
45. Статева форма поведінки.
46. Батьківська форма поведінки.
47. Комфортна форма поведінки.
48. Захисна форма поведінки.
49. Поодинокий спосіб життя.
50. Структура співтовариства і механізми його підтримки.
51. Значення ритуалізації в ієрархічних відносинах.
52. Значення агресії в підтримці структури співтовариства.
53. Групи, побудовані за принципом лідерства чи з ватажком на чолі.